

Mataeke o Fale Fakamahino

tautuaga mea tau fakamahinoga mo na tino afaina tauanoa (victims)

Na tautuaga lelei, malu puipuia (confidential) ma fai fua e ala i na galuega mea tau fakamahinoga, mo na tino afaina tauanoa.

Ko na tautuaga e avanoa ki na tino afaina tauanoa (victims) ona ko he holutulafono, ma pa ki he tulaga e ve ko na mea ienei:

- manuka te tino;
- fita te mafaufau;
- galo ni mea totino (pe kua fakakino foki);
- afaina (pe kua he lelei te mafaufau) ona ko te oti o he tino o tona kaiga e pili ki ei;
- afaina hana tamaiti pe fakakino ni ana mea totino.

Ko na tino afaina tauanoa, e mahani lava oi fia iloa e kilatou pe ko hea te tulaga kua pa ki ei te fakamahinoga e aofia ai kilatou. E ono fofou foki ke auai kilatou ki te fakamahinoga, pe fia iloa foki pe vehea kafai e manakomia kilatou ke fai ma molimau i te fakamahinoga.

Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa (Victim Advisers)

Ko na faufautua mo na tino afaina tauanoa, ni tino fakapitoa e fakafaigaluega e te Mataeke mo Fakamahinoga, ke fehoahoani ki na tino afaina tauanoa.

Ko na tiute o kilatou e aofia ai:

- ke kave e kilatou na fakamatalaga ki na tino afaina tauanoa, e uiga ki na fakamahinoga e aofia ai kilatou;
- ke fakailoa e kilatou ki na tino afaina tauanoa, a latou aia tatau i lalo o na mea tau fakamahinoga;
- ke fehoahoani ki na tino afaina tauanoa, kae ke kilatou mafaia ai oi fakaaoga na ala fehoahoani e ala mai i na galuega tau fakamahinoga.

Ko te tautuaga a na Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa, e malu puipuia (confidential) katoatoa

Ko na tino afaina tauanoa e ia te kilatou te aia tatau, ke kilatou maua ai he tautuaga e fai ma te ava, te lotoalofa ma te fakaalolo, mai tagata faigaluega i te fale fakamahino, Leoleo ma na tino uma lele e aofia i te latou fakamahinoga.

Tulafono Aia Tatau a na Tino Afaina Tauanoa 2002 (Victims' Rights Act 2002)

Ko te Tulafono mo Aia Tatau a na Tino Afaina Tauanoa 2002, e mau ai e kilatou te aia tatau ke kilatou iloa katoatoa ai te tulaga kua pa ki ei te fakamahinoga. E iei foki na fakamahinoga, e iei ai te aia tatau a na tino afaina tauanoa, ke fai ai ni o latou manatu ki na tulaga e ve ko te puipuiga o te igoa (name suppression), te tatala ki tua ke pa ki te aho e fai ai te fakamahinoga (bail), te nofo puipua i te fale (home detention) pe ko te tatala ki tua ka ko heki uma na tauhaga e tatau ke falepuipui ai (parole).

Kafai koe ko he tino afaina tauanoa e aofia i he fakamahinoga, ko na mea ienei ka mafai ke fai e to Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa:

- e ia fakailoa atua te tulaga kua pa ki ei te fakamahinoga;
- e ia fakamatala atua te fakatinoga o galuega tau fakamahinoga;
- e ia fakailoa ki Leoleo ma ietahi tino e aofia i te fakamahinoga, na mea e fofou koe ki ei;
- e ia fakamalamalama atua pe kafai e iei ni tulaga fakatonugia (conditions) mo te tatala ki tua ke pa ki te aho e fai ai te fakamahinoga (bail);
- e fehoahoani atu i te fakailoaga ki te fakamahino na lagona o koe;
- e fakamalamalama atu na aia tatau o koe i lalo o te Tulafono Aia Tatau a na Tino Afaina Tauanoa 2002 (Victims' Rights Act 2002);
- e ia fakailoa atua pe hea na mea e tatau ke fai e koe, pe kafai koe e fai ma molimau;
- e ia akoakoa na tino molimau (witnesses) talavou e uiga ki na galuega tau fakamahinoga ma to latou tiute i loto;
- e ia fakailoa ki na tino afaina tauanoa i na tuinanauga kino ki te tino (sexual abuse), e uiga ki na fuafuaga fakapitoa mo kilatou, mo te kavea o kilatou ma molimau i loto o te fakamahinoga;
- e ia fakailoa atua na puipuiga e mafai ke mau e koe, pe kafai koe e popole ki te haogalemu o koe (pe ko to kaiga), ona ko te mea kua tupu;
- e fehoahoani ke mautinoa e toe fakafoki vave atu kia te koe hau mea totino, pe kafai na fakaaoga ma fakamaoniga (evidence) i te fakamahinoga;
- e ia fakailoa atua pe vehea ona logo atu koe kafai te tino holi tulafono ka tatala ki tua ka ko heki uma na tauhaga e tatau ke falepuipui ai (parole), pe mai i te nofo puipua i te fale (home detention), pe mai i he falemai mafaufau;
- e ia fakailoa atua ietahi tautuaga e avanoa ke fehoahoani atu kia te koe, e ve ko te tautuaga tau apoapoaki (counselling services), tautuaga tau te ola lelei (welfare) ma na mea tau fakalavelave totogi (accident compensation);
- e ia fakailoa atua pe vehea oi tuku atu tau Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa (Victim Impact Statement), ki te fakamahinoga.

Fakafehokotakiga o he Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa

E mafai ke fakafehokotaki e koe he Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa, i te telefoni ki te fale fakamahino i te koga e iei koe (pe fano foki ki ei). Ko te numela o te telefoni e i loto o na pepa lanu moana o te tuhi telefoni i te koga e iei koe, i lalo o te "Courts – Department for". Ko na tautuaga tau fakamahinoga mo na tino afaina tauanoa, e heai he totoi ma e malu puipuia (confidential).

Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa (Victim Impact Statement)

E iei te aia tatau i he tino afaina tauanoa, ke lea ai ki te fakamahino (judge) e uiga ki te tulaga tonu o tona afaina ona ko te hoolitulafono. E takua tenei ko he Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa (Victim Impact Statement or VIS), ma e kikila ki ei te fakamahino i te taimi e fai ai te fakahalaga o te tino kua hoolitulafono. Ka talanoa atu ia Leoleo kia te koe mo te tapenaga o te lipoti tenei.

E mahani lava ko te Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa (Victim Impact Statement or VIS), e tuhi oi kave ai ki te fakamahinoga. **Kafai koe e fofou ke faitau leo lahi e koe tau Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa, e tatau la ke logo vave e koe te Faufautua mo na Tino Afaina Tauanoa.** Ko te auala tenei ka mafai ai ke lava he taimi mo te Fale Fakamahino ke fakatonu ai he avanoa mo koe. (Ko na mea oiotei lava kua uma te tuhia ki loto o tau lipoti te mafai ke faitau e koe. E he mafai ke fai ni ietahi au fakamatalaga fakaopoopo).

Kafai koe e he fofou ke faitau leo lahi tau Fakamatalaga ki te tulaga tonu e iei te Tino Afaina Tauanoa (Victim Impact Statement or VIS) i loto o te potu fakamahino, e mafai koe ke:

- ke lea ki hetahi tino (he uo pe he tino lagolago) ke ia faitaua; pe
- pe puke tau Fakamatalaga i he lipine pe he mea pukeata, ke fakalogo ki ei te fakamahino

Kafai koe ko he Tino Afaina Tauanoa o na ko he hoolitulafono ma e fia maua e koe he fehoahoani, fakamolemole telefoni te Faufautua i te fale fakamahino i te koga e iei koe. E mafai ke fakatonu he tino fakamatala kupu, kafai e fofou koe ki ei. Ko na tautuaga tau fakamahinoga e heai he totoi ma e malu puipuia.

Ko na tino afaina tauanoa e ia te kilatou te aia tatau ke kilatou maua ai he tautuaga e fai ma te ava, te lotoalofa ma te fakaalalo, mai tagata faigaluega i te fale fakamahino, Leoleo ma na tino uma lele e aofia i te latou fakamahinoga.

Mo ni ietahi fakamatalaga e tuha ai ma na tautuaga mea tau fakamahinoga mo na tino afaina tauanoa, fakafehotaki te fale fakamahino i te koga e iei koe. Ko te numela o te telefoni e i loto o na pepa lanu moana o te tuhi telefoni i te koga e iei koe, i lalo o te "Courts – Department for".

Ko te pepa tenei e maua i na gagana kehekehe mai te www.courts.govt.nz

Mataeke o Fakamahinoga
Ianuali 2003